

Nederland weer 'n otterland

Addy de Jongh

Sinds de vondst van een overreden otter in september 1988 zijn in Nederland nergens meer sporen gevonden van deze viseter. Nederland is weer een diersoort armer. Het uitsterven van de otter geeft aan hoe slecht het gesteld is met de kwaliteit van natuur en milieu. Volgens de Stichting Otterstation Nederland (SON) is er echter voldoende perspectief om de otter in de toekomst als inheemse diersoort terug te laten keren. Een Otterstation met een bezoekers-, onderzoeks- en fokcentrum vormt daarbij een belangrijke basis.

Jacht en strenge winters

Begin deze eeuw kwamen er in Nederland veel otters *Lutra lutra* voor. Ze waren te vinden langs de oevers van rivieren, beken, kanalen, meren, moerassen en plassen, maar ook langs de kust van de Zuiderzee. Voor de

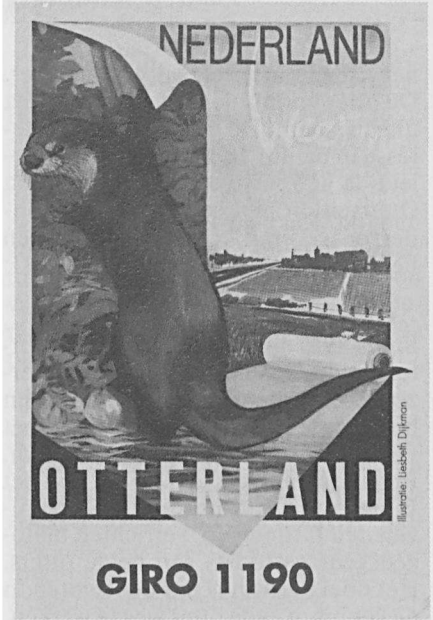
Tweede Wereldoorlog werd de otter nog meedogenloos bejaagd. De combinatie van strenge winters met veel sneeuw en een hoge jachtdruk leidde er bijna toe dat de otter uit Nederland zou verdwijnen. Daar werd net op tijd een stokje voor gestoken en de jacht op de otter werd gesloten. Ook na de oorlog bleef de jacht verboden. De otterpopulatie herstelde zich tot in de jaren zestig spectaculair.

In de jaren daarna trad wederom een sterke achteruitgang op. Dat deze achteruitgang een feit was, werd pas de laatste jaren echt duidelijk door een hercontrole van alle otterwaarnemingen (Nolet & Martens, 1989). Sporen als vraatresten van vis en zoetwatermosselen zijn als otterspoor overboord gezet. Daarnaast bieden zichtwaarnemingen ook onvoldoende betrouwbaarheid, aangezien al gauw verwisseling optreedt met de muskusrat, plaatselijk ook met de beverrat, en met de inmiddels in Nederland verwilderde Amerikaanse nerts. Alleen de volledige pootafdrukken (prenten), de uitwerpselen (spraints) en de doodgevonden otters beschouwt men nog als duidelijke tekenen van de aanwezigheid van otters.

Gedurende de laatste jaren (1985, 1986, 1987 en 1988) werden met steeds meer moeite ottersporen gevonden. Meer en meer waterrijke natuurterreil-

Zichtwaarnemingen van otters zijn onbetrouwbaar. Er treedt gemakkelijk verwisseling op met muskusrat, Amerikaanse nerts of beverrat. Foto A. Faber.

geen jonge otters in Nederland geboren zijn. Deze giftige stoffen veroorzaken een remming van de voortplanting en tasten tevens het natuurlijke afweermecanisme van het lichaam tegen infectieziekten aan. Ofschoon het er op lijkt dat de PCB's en andere vormen van waterverontreiniging de hoofdschuldigen zijn van het uitsterven, moet worden beseft dat de otter het loodje heeft gelegd door een opeenstapeling van milieueffecten.

Naast de waterverontreiniging zijn er andere boosdoeners te onderscheiden als:

- verkleining van de oppervlakte aan waterrijke gebieden,
- uitkleding van het oevermilieu,
- versnippering van de natuurgebieden,
- uitbreiding van het wegennet,
- visserij met fuiken,
- recreatie.

Tegen zo'n overmacht aan vernietiging van natuur en milieu in het water en op het land kon de otter niet op.

Milieuherstel en natuurontwikkeling

Toen er nog otters waren en de nood hoog was, hoopte iedereen dat de redding nabij was. Maar helaas. Ook de oprichting van de Stichting Otterstation Nederland (SON) eind 1985

Otter Liza vermaakt zich in haar basin op het otterstation. Foto A. Faber.

nen in Nederland verloren hun status als otterleefgebied. Het uitstervingsproces van de Nederlandse otter weerspiegelde zich ook in de scherp dalende trend van de jaarlijks dood teruggevonden exemplaren (zie Nolet & Martens, 1989).

Oorzaken van uitsterven

De laatste vijf doodgereden otters zijn nauwkeurig op het Rijks Instituut voor Natuurbeheer onderzocht (Broekhuizen, 1989). De gehalten aan PCB's (Poly Chloor Bifenyleen) bleken gemiddeld zo hoog te zijn, dat er de laatste jaren waarschijnlijk weinig tot

kon het tij niet meer keren. Wel heeft de SON, samen met de VZZ en andere organisaties, een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de totstandkoming van een nationaal Otterbeschermingsplan van de Rijksoverheid. Na het uitsterven van de otter zag het plan, omgedoopt in *Herstelplan Leefgebieden Otter*, alsnog het levenslicht. Het plan richt zich, evenals de doelstelling van de SON, op het herstel van het leefmilieu van de otter en daarmee op de uiteindelijke herintroduktie van deze soort in Nederland.

De SON heeft in het kader van het herstelplan een centrale rol toebedeeld gekregen in het uit te voeren beleid. Dit beleid is in uitvoerende zin beslist geen utopie en vindt eveneens ondersteuning vanuit andere overheidsnota's zoals de 3e Nota Waterhuishouding, het NMP(+) en het Natuurbeleidsplan. De uitvoering zal zich richten op de reconstructie van natuur- en milieuvriendelijke oevers, diervriendelijke passages bij verkeerswegen, de "ontsnippering" van het landschap, natuurontwikkeling en de verbetering van de waterkwaliteit in

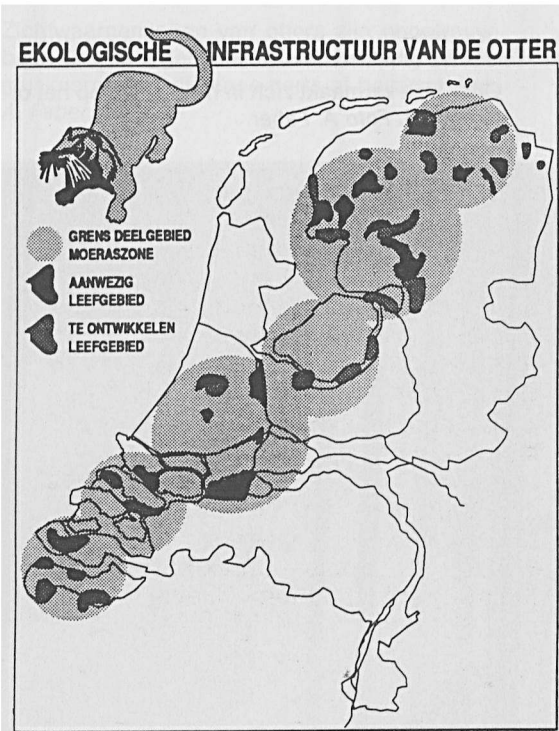
het kader van integraal waterbeheer. De otter vormt hiervoor een concreet uitgangspunt. De grote publieke interesse in natuur en milieu geeft het beleid de gewenste duw in de rug. Een Otterstation met een bezoekers-, onderzoeks-, en fokcentrum vormt een belangrijke schakel in het geheel.

Otterstation

Sinds 1987 beschikt de Stichting Otterstation Nederland over een onderzoekscentrum. Op dit moment zijn hier twee otters gehuisvest: het vrouwtje Liza en het mannetje Adam. In dit centrum, dat gehuisvest is in het Biologisch Centrum van de Rijksuniversiteit Groningen, verrichten biologen gedragsstudies aan beide otters. Het doel hiervan is om de leemten in de kennis over de otter weg te werken.

Het onderzoek gebeurt in samenhang met dat van dr. Hans Kruuk in Schotland. Als belangrijk werkveld heeft de SON, naast onderzoek en beleidsadvisering, ook educatie en voorlichting in haar takenpakket. Sedert de oprichting bestaat de wens een bezoekerscentrum te realiseren, waarin een groot publiek geïnformeerd kan worden over de otter en zijn leefmilieu. De Grontmij en Berenschot voerden in opdracht van de SON onlangs een haalbaarheidsonderzoek uit, waaruit bleek dat het ottercentrum een haalbare zaak is. Men constateerde dat met het centrale thema, de otter en het zoetwatermilieu, het centrum veel bezoekers kan trekken: liefst 100.000 per jaar. Het is de bedoeling dat bezoekers er otters boven en onder water kunnen zien; onder water vanuit een onderwatertunnel. Ook andere zoogdieren zoals de bever, muskusrat, waterspitsmuis, bunzing en Amerikaanse nerts zullen er te zien zijn. Telkens wordt de relatie gelegd met de natuurlijke leefomgeving. Hetzelfde geldt voor de inheemse vissoorten, kikkers, padden, salamanders, ringslangen en ijsvogels die er getoond zullen worden. Bezoekers informeren zichzelf door het uitvoeren van aantrekkelijke "doe-opdrachten". De bedreigingen waarmee deze dieren te maken hebben, zullen in samenhang met hun oplossingen op een visuele manier naar voren worden gebracht. De thema's integraal waterbeheer en natuurontwikkeling zijn van groot belang.

De moeras-as, een keten van zoetwatergebieden van de Zeeuwse wateren tot het Lauwersmeer.

Uit de vijf potentiële vestigingsplaatsen voor het ottercentrum (Leek, Haren, IJsselham, Tytsjerksteradiel en Leeuwarden) is Leeuwarden uit het haalbaarheidsonderzoek als beste locatie uit de bus gekomen. Van de benodigde investering van 3 miljoen gulden is nu reeds 2,5 miljoen gulden toegezegd. Het centrum zal in de loop van 1991 gebouwd worden. De opening zal naar verwachting begin 1992 plaatsvinden.

Fok en herintroductie

Naast het bezoekerscentrum zullen ook de overige twee onderdelen van het Otterstation verruizen. Het onderzoekscentrum zal op termijn verhuizen van Haren naar Leeuwarden. Het fokcentrum zal tegelijk met het bezoekerscentrum gerealiseerd worden. In eerste instantie zal dit centrum een onderzoeksmatig karakter hebben. Het fokken van otters is niet gemakkelijk. Het uitzetten van otters gebeurt pas op langere termijn: pas na voldoende milieuhervestel en natuurontwikkeling.

In de Oude Venen in Friesland is daar een voortvarend begin mee gemaakt. Voor een kleine 2 miljoen gulden zijn daar grote delen geïsoleerd van het vervuilde boezemwater en zijn er nieuwe moerassen aangelegd: een toekomstig luilekkerland voor de otter. Dit ene gebied is echter lang niet voldoende. Belangrijk is dat andere gebieden op eenzelfde manier aangepakt worden, dat er nieuwe gebieden bij komen en dat de gebieden onderling verbonden worden tot een natte as door heel Nederland. Deze as wordt populair de "moeras-as" genoemd en loopt van het Lauwersmeer diagonaal naar de Zeeuwse wateren. Het is duidelijk dat heel wat knelpunten opgelost moeten worden om dit te realiseren. Maar als het tempo en de hoeveelheid overheids subsidie opgeschroefd worden, dan is het niet ondenkbaar dat over tien jaar de herintroductie van de otter in Nederland gaat beginnen. In eerste instantie zal dit op een experiment met gezonderde otters berusten om te controleren of de getroffen maatregelen toereikend zijn.

Campagne

Om de aandacht te vestigen op de terugkeer van de otter in Nederland en

Komt de otter in Nederland terug in zijn biotoop?

Foto Hans Elgershuizen.

de grote inspanningen die daarvoor nodig zijn, is op 20 mei 1990 de landelijke campagne "Nederland weer 'n Otterland" van start gegaan. De campagne wordt een jaar lang gevolgd door de VARA radio en TV, met name in de programma's van Vroege Vogels. Tijdens de campagne wordt ook geld ingezameld voor de realisatie van het Otterstation

Literatuur

- Broekhuizen, S., 1989. Belasting van otters met zware metalen en PCB's. De Levende Natuur 90:43-47.
Nolet, B.A. & V. Martens, 1989. De achteruitgang van de otter in Nederland. De Levende Natuur, 90:34-37.

● Wordt donateur of steun het Otterstation met een gift! Bij een donatie van minimaal f. 15,- per jaar ontvangt u driemaal per jaar het donateursblad van de SON: de Otterbode, met daarin allerlei wetenswaardigheden over de otter en de activiteiten van de SON.

● Uw bijdrage graag op postbank 1190 ten name van Stichting Otterstation Nederland onder vermelding van "Campagne Nederland weer 'n Otterland"

● Addy de Jongh, directeur Stichting Otterstation Nederland, Stationsstraat 9, 9711 AR Groningen. Tel.050-120340 (NL).